

24
17

**ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

ХАЛО ЗОРЯНА ПЕТРІВНА

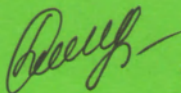
УДК 372.3.025 (430)

**ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ
У СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ
НІМЕЧЧИНИ**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

ДРОГОБИЧ – 2009

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат педагогічних наук, доцент
Пантюк Тетяна Ігорівна,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
кафедра педагогіки, доцент

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Смолюк Іван Олександрович
Волинський національний університет імені
Лесі Українки, педагогічний інститут, декан;
кафедра педагогіки дошкільної та початкової
освіти, завідувач;

кандидат педагогічних наук, доцент
Попиченко Світлана Сергіївна
Уманський державний педагогічний
університету імені Павла Тичини,
факультет дошкільної освіти, декан

Захист відбудеться "3" лютого 2009 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 36.053.01 у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка за адресою: 82100, м. Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, 2-й поверх, к. 20.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (82100, м. Дрогобич, вул. Лесі Українки, 2).

Автореферат розісланий 30 грудня 2008 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ковальчук В.Ю.

1250

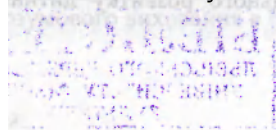
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Прийнята Декларація про державний суверенітет України, Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, Закон України про дошкільну освіту та загальні тенденції розвитку суспільства визначили нагальну потребу перебудови роботи усієї системи українського дошкілля. Лише природовідповідний, етикоцентричний, вільний та творчий розвиток дитини в дошкільному віці дасть змогу їй реалізуватися у складному і багатогранному сучасному світі. Завданням дошкільної педагогіки є активна соціалізація дитини, робота про її фізичний та психічний розвиток, формування її як особистості.

У цьому руслі, звісно, актуальним є питання розумового розвитку дошкільників. Адже дошкільний заклад – це перша організаційна та науково обґрунтована ланка системи освіти, де згідно з науковою методологією дитину послідовно готують до навчально-виховного процесу в рамках школи чи іншого закладу освіти. Наша наукова позиція суголосна тим вченими – педагогами, психологами, філософами, когнітологами, які стверджують, що дитинство – це не підготовка до майбутнього дорослого життя, а, власне, повноцінне життя.

Класики зарубіжної та вітчизняної педагогіки, сучасні науковці досягли чималих успіхів в обґрунтуванні змісту, завдань та способів розумового розвитку дитини-дошкільника. При цьому вони часто спиралися, передусім, на багатий досвід народної педагогіки. Його збереження забезпечує життєздатність наукової концепції дошкільної педагогіки, зберігає і примножує її духовне джерело, зберігає етичність та самобутність, проте не можемо також ігнорувати умови сучасного технізованого, інформатизованого, урбанізованого суспільства, яке стрімко розвивається і вимагає від людини особливого напруження сил, енергії, потребує специфічних умінь та компетенцій для пристосування до складних реалій сьогодення.

Визначена проблема особливо актуальна в наш час, оскільки за останні десятиліття вітчизняне дошкілля зазнало серйозної руйнації через економічні, політичні та соціальні проблеми. Дитина дошкільного віку сьогодні залишилася практично поза увагою державних освітніх інституцій, а також сім'ї, оскільки остання часто більше переймається проблемами матеріального характеру, аніж вихованням дітей. Тому не дивно, що проблема інтелектуального розвитку дошкільників посідає важливе місце в науково-методичному доробку та педагогічних дослідженнях і потребує відповідного реагування, посилення її викладного аспекту.

Майбутнє української нації, її інтеграція в європейський та світовий простір значною мірою залежать від підвищення інтелектуального, творчого й культурного потенціалу молодого покоління, яке формується під впливом модернізованого соціально-культурного середовища. Значну увагу держави до цієї проблеми відображено в низці нормативних документів, у яких визначається стратегія розвитку українського дошкільця, перспективні напрями його удосконалення з урахуванням суспільних викликів.

Питання становлення та розвитку українського дошкільного виховання досить часто ставали об'єктом дослідження українських педагогів. Так сучасний стан та історію розвитку дошкільного виховання в Україні висвітлюють Л. Артемова, А. Богуш, Е. Вільчковський, Т. Поніманська, Т. Пантюк, О. Проскура, М. Стельмахович, Н. Лисенко та ін.

Особливості системи розумового виховання дошкільнят розглядає у своїх працях О. Фунгікова; проблему формування пізнавальних здібностей обґрунтували Л. Проколієнко та О. Проскура; питання диференціації та індивідуалізації дошкільнят у навчально-виховному процесі аналізують Т. Котирло, С. Ладивір; окремі напрями розумового розвитку дитини-дошкільника (мовленнєвого, сенсорного) досліджують А. Богуш, К. Стрюк, К. Крутій, Н. Лисенко, К. Щербакова.

Проте вважаємо, що це питання потребує також урахування світового досвіду. У розвинених європейських країнах існують досить досконалі підходи та концепції розумового розвитку дитини дошкільного віку в рамках спеціальних закладів, які дають змогу дітям реалізувати свої життєві потенції у цій сфері без порушення гармонії між фізичним та психічним розвитком. Інтеграція України у світовий простір відкриває можливість глибшого ознайомлення з досягненнями інших країн у різних освітніх галузях, зокрема дошкільній.

Незважаючи на наявність цілого ряду дисертаційних робіт та публікацій, присвячених вивченню зарубіжного педагогічного досвіду (Н. Абашкіна, О. Алексєєва, Л. Боярська, Б. Вульфсон, Л. Зязюн, Б. Мельниченко, О. Кашуба, Н. Кічук, М. Красовицький, Д. Пашенко, Л. Пуховська, Т. Харченко, Т. Яркіна та ін.), потреба в узагальненні й систематизації напрямів дошкільного виховання, апробації його організаційних форм залишається особливо відчутною.

Недостатньо вивченим, на наш погляд, залишається багатий досвід Німеччини, дошкільна педагогіка якої репрезентована різноманітними школами і напрямками. Окремі аспекти німецького досвіду у сфері розумового виховання висвітлені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, однак цілісна характеристика цього досвіду відсутня. Огляд вітчизняних досліджень з проблем інтелектуального розвитку дитини-

дошкільника в Німеччині вказує на те, що ця проблема є практично не розробленою в Україні.

У ході науково-пошукової роботи ми вивчили і проаналізували різноманітні німецькі джерела: монографії, державні документи, підручники і навчально-методичні посібники, педагогічну документацію, педагогічну періодику, сайти мережі Інтернет (журнали "Frühe Kindheit"; "Gruppe und Spiel"; "Kindergarten heute"; "Klein und Gross"; "Zeitschrift für Wissenschaft"; "Zeitschrift für Padagogik", "Entdeckungskiste", "Kinder, Kinder - sicher/gesund". frühe Kindheit,), а також праці німецьких педагогів, психологів, соціологів: І. Бекера (I. Becker), М. Текстора (M. Textor), М. Бергера (M. Berger), Е. Боппа (E. Bopp), В. Брецінка (W. Brezinka), В. Штерна (W. Stern), В. Ганса (W. Hans), Й. Кірша (J. Kiersch), С. Мюллера (S. Müller), С. Пфефера (S. Pfeffer), М. Шпітцера (M. Spitzer), П. Тітце (P. Tietze), Р. Цімера (R. Zimmer) та ін.

Актуальність дослідження визначається необхідністю докорінних змін у системі вітчизняного дошкільного виховання та усвідомленням важливої ролі інтелектуального розвитку у формуванні гармонійно розвиненої особистості. Новий етап у процесі становлення системи дошкільного виховання в Україні, необхідність розширення теоретико-методологічної бази вітчизняної дошкільної педагогіки, а також недостатня розробка й вивченість зарубіжного досвіду дошкільного виховання у сфері інтелектуального розвитку дитини-дошкільника зумовили вибір теми дисертаційного дослідження "Інтелектуальний розвиток дитини у системі дошкільного виховання Німеччини".

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з планом науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка „Зміст навчання і виховання в умовах реформування освіти України” (протокол № 15 від 21.12.2004 р). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні вченої ради Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 1 від 15 вересня 2005 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні АПН України (протокол № 2 від 28.02.2006 р).

Мета дослідження – визначити зміст та проаналізувати й окреслити дидактичний інструментарій інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку в Німеччині для впровадження кращих зразків цього досвіду в освітньому процесі українських дошкільних закладів.

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань:

- простежити еволюцію наукових підходів до педагогічних основ розумового виховання в їх історичній зумовленості;

- проаналізувати організацію процесу розумового розвитку дитини у системі дошкільного виховання сучасної Німеччини;
- виявити та обґрунтувати зміст, провідні ідеї, основні методи та засоби інтелектуального розвитку дитини-дошкільника у системі німецького дошкілля;
- з'ясувати специфіку диференціації та індивідуалізації інтелектуального розвитку дитини-дошкільника;
- обґрунтувати можливість впровадження оптимального педагогічного інструментарію інтелектуального розвитку німецького дошкільника у практику сучасного дошкільного виховання України.

Об'єкт дослідження – система дошкільного виховання дітей у Німеччині.

Предмет дослідження – зміст, методи та способи інтелектуального розвитку дитини у системі дошкільного виховання Німеччини.

Методологічною основою дослідження є положення, що ґрунтуються на: філософії сучасної освіти, виховання та розвитку. (В. Андрущенко, І. Зязун, В. Скотний та ін.), положення про діалектичну взаємодію особистості і суспільства (Л. Виготський, Ж. Піаже, О. Запорожець, Г. Костюк та ін.), концептуальних ідей українських педагогів-компаративістів з проблем освіти (Н. Абашкіна, О. Вишневський, І. Гуревич, В. Кемінь, Л. Пуховська, О. Сухомлинська та ін.), наукових дослідженнях німецьких педагогів, присвячених розвитку освіти та впровадження інноваційних технологій щодо інтелектуального розвитку дитини (Л. Гурліт, Ф. Гансберг, І. Бекер, М. Текстор, М. Бергер, Е. Бопп, В. Брецінка, В. Ганс, Й. Кірш, М. Монтесорі, С. Мюллер, Ф. Фребель, Г. Шарельман та ін.), теорії розвитку дошкільної освіти (Л. Артемова, О. Іонова, С. Попиченко, Т. Поніманська, І. Улюкаєва та ін.), доцільності використання вітчизняного й зарубіжного досвіду у сучасній педагогічній теорії та практиці (К. Ушинський, Г. Ващенко, С. Русова та ін.). Дослідження проведено на основі принципів науковості, об'єктивності, наступності, системності.

Теоретичну основу дослідження складають стрижневі положення зарубіжних і вітчизняних учених про діяльність, освіту, виховання та розвиток дитини-дошкільника; закони України “Про загальну середню освіту” та “Про дошкільну освіту та виховання”, Національна програма “Діти України”, Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, що передбачають комплекс заходів, спрямованих на відродження і розбудову національної системи дошкільної освіти як важливої ланки становлення особистості, у яких важливе місце відводиться інтелектуальному розвитку дитини дошкільного віку.

Для розв'язання окреслених завдань використані такі методи:

– порівняльно-зіставний, історико-ретроспективний, логіко-систематичний аналіз і синтез зарубіжної та вітчизняної педагогічної, філософської, психологічної літератури для визначення теоретико-методологічних основ дослідження і здійснення історико-педагогічного аналізу проблеми:

– класифікація, узагальнення педагогічних фактів, ідей, висновків, аналіз науково-педагогічної літератури, законодавчих актів у царині освіти України та Німеччини;

– структурний метод, який виділяє основні складники педагогічного процесу інтелектуального розвитку дитини-дошкільника в системі німецького дошкілля для визначення та вдосконалення шляхів оптимальної реалізації цих завдань в українських дошкільних закладах;

– систематизація та узагальнення теоретичних даних, фактів тощо.

Джерельну базу дослідження становить література фондів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, Берлінської центральної бібліотеки (Berliner Zentralbibliothek), праці Я.А. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Ф. Фребеля та ін.; публікації в різних німецьких педагогічних журналах і збірниках минулих століть й сучасності ("Frühe Kindheit"; "Gruppe und Spiel"; "Kindergarten heute"; "Klein und Gross"; "Zeitschrift für Wissenschaft"; "Zeitschrift für Padagogik", "Entdeckungskiste", "Kinder, Kinder - sicher/gesund" та ін.). Крім наукової літератури, автор спирається на практичний досвід, нагромаджений німецькими педагогами в досліджуваній галузі й відображений у сучасній педагогічній літературі, мережі Інтернет. Особливо корисним у процесі наукового дослідження став практичний досвід автора, набутий протягом 1998 – 2000 років, під час роботи з дітьми дошкільного віку в Німеччині.

Наукова новизна й теоретична значущість дослідження:

– *уперше* цілісно проаналізовано зміст та сутність інтелектуального розвитку дитини-дошкільника в системі німецького дошкілля;

– *систематизовано, узагальнено* особливості функціонування дошкільних закладів у Німеччині та визначено місце інтелектуального складника в їхньому змісті освіти;

– *досліджено* внесок видатних вітчизняних і зарубіжних вчених у розвиток ідеї розумового виховання дитини-дошкільника;

– *уточнено* принципи, методи, форми і засоби інтелектуального розвитку дитини-дошкільника у системі німецького дошкілля;

– *обґрунтовано* положення про інтелектуальний розвиток дитини-дошкільника як важливу складову процесу становлення і соціалізації особистості та його зв'язок з іншими напрямками розвитку й виховання дитини;

– *уведено в науковий обіг* невідомі та маловідомі факти, джерела і документи, опрацьовано велику кількість іншомовних джерел;

– визначено можливості творчого застосування досвіду дошкільних закладів Німеччини в системі інтелектуального розвитку дитини-дошкільника в Україні.

Практичне значення дослідження. У дисертації аргументовано можливість застосування в дошкільних закладах України ідей дошкільної педагогіки Німеччини у царині інтелектуального розвитку дитини-дошкільника. Теоретичні положення дослідження, фактичний матеріал і пропозиції, які викладені у навчально-методичних посібниках „Зарубіжні теорії та концепції дошкільного виховання” та „Ігри та завдання для інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку” (автори Пантюк Т.І., Хало З.П.) можуть бути використані у процесі викладання дисциплін із циклу дошкільної педагогіки; під час написання курсових, дипломних і магістерських робіт; при підготовці навчальних підручників та посібників, а також у практичній роботі вихователів, гувернерів, організаторів виховної роботи, соціальних педагогів у різних типах дошкільних закладів.

Основні результати дослідження впроваджено у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка: на кафедрі педагогіки Дрогобицького державного педагогічного університету (акт № 724 від 29.08.2008 р.); на факультеті післядипломної освіти (акт № 722 від 29.08.2008 р.); в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка на кафедрі дошкільної та початкової освіти (акт №1/874 від 14.05.08); у дошкільному навчальному закладі № 10 ”Золота рибка” м. Житомир; у Київському міському центрі перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників державних установ та організацій (м. Київ) (акт №2 від 23.04.08); у ДВНЗ „Переяслав-Хмельницькому державному педагогічному університеті ім. Григорія Сковороди”, на кафедрі загальної і соціальної педагогіки та управління освітою (акт № 286 від 16. 04. 2008 р.).

Вірогідність результатів дослідження. Достовірність результатів та основних висновків дослідження забезпечується: методологічною й теоретичною обґрунтованістю вихідних положень і використанням методів, адекватних меті та завданням педагогічного дослідження; ретроспективним аналізом різноманітних джерел: законодавчих документів, науково-педагогічних праць, періодичної преси, документального ресурсу Інтернет; впровадженням результатів дослідження у практику роботи вищих навчальних закладів.

Особистий внесок здобувача. У навчально-методичному посібнику „Ігри та завдання для інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку”, опублікованому у співавторстві, авторові належать параграфи 1,3,5,6; у навчально-методичному посібнику „Зарубіжні теорії та концепції дошкільного виховання”, опублікованому у співавторстві, авторові належать параграфи 2,5,7,9,10.

Апробація головних результатів дослідження. Положення та висновки дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (2005, 2006, 2007, 2008 рр.) і були позитивно оцінені. Матеріали і результати дослідження апробовані також шляхом публікацій автора, виступів із доповідями, науковими повідомленнями на міжнародних науково-практичних конференціях: “Формування цінностей сучасної особистості” (Дрогобич, 2007); Всеукраїнських науково-практичних конференціях “Актуальні проблеми муніципального управління” (Київ, 2006), “Педагогічна і громадська діяльність Софії Русової в контексті сучасності” (Чернігів, 2006).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено в 13 публікаціях, з них: 10 – у фахових виданнях, затверджених ВАК України, 1 стаття – у збірниках матеріалів конференцій та 2-х навчально-методичних посібниках.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (324 найменувань, з них 132 іноземних) та п'ятих додатків на 15 сторінках. Основний текст дисертації становить 186 сторінок. Загальний обсяг роботи – 230 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, розкрито стан її наукової розробки, визначено мету й завдання дослідження, сформульовані об'єкт та предмет дисертаційної роботи, схарактеризовано джерельну базу, методологічну основу, методи дослідження, визначена його наукова новизна та практичне значення.

У першому розділі – “Інтелектуальний розвиток дитини - дошкільника як психолого-педагогічна проблема” – з'ясовано ступінь дослідженості проблеми; проаналізовано генезу ідеї розумового розвитку дітей у світовій та вітчизняній психолого-педагогічній думці; обґрунтовані особливості функціонування дошкільних закладів Німеччини та місце інтелектуального складника в їхньому змісті освіти.

У ході дослідження з'ясовано, що на сучасному етапі в українській педагогічній науці актуалізуються дослідження в рамках порівняльної педагогіки, позаяк вони дають можливість вивчити, узагальнити та обґрунтувати науковий доробок зарубіжних вчених і знайти можливості для його використання в сучасному українському освітньому полі. Такі дослідження корисні з огляду на те, що дають можливість на основі зіставлення визначити основні освітні тенденції і концепції; ознайомитися

із практичними аспектами їхньої реалізації в різних країнах світу та визначити можливості апробації і використання в сучасній українській системі освіти.

Українськими та зарубіжними вченими активно досліджуються вальдорфська школа як самобутній педагогічний феномен; концепція Бременської школи; використовуються ідеї відомого італійського педагога М. Монтесорі; вивчається та впроваджується технологія раннього інтелектуального розвитку Г. Домана тощо. У розділі проаналізовані головні ідеї відомих українських педагогів, які активно працюють у сфері дошкільного виховання та освіти, порівняльної педагогіки. Це роботи Н. Абашкіної, С. Белової, А. Василюк, В. Гаманюк, І. Дичківської, В. Кравця, Л. Пуховської, Т. Мойсеєнко, С. Титович, І. Сташевської, Т. Поніманської, Н. Яковець та ін. Доробок німецьких педагогів-дошкільників І. Бекера, М. Текстора, М. Бергера, Е. Боппа, В. Брецінки, В. Штерна, В. Ганса, Й. Кірша, В. Мюллера допоміг нам спроєктувати цілісну картину процесу інтелектуального розвитку дитини дошкільного віку та екстраполювати його на українське дошкільля.

У дисертаційному дослідженні на основі аналізу педагогічних, психологічних та філософських джерел з'ясовано, що елементи дошкільної педагогіки почали з'являтися ще в рабовласницьку епоху у зв'язку із назрілими потребами античного суспільства і набули перманентного характеру розвитку аж до сьогодення. Інтелектуальний розвиток дитини-дошкільника тією чи іншою мірою завжди становив обов'язковий компонент цілісної системи дошкільного виховання. Для з'ясування історичного тла проблеми, що досліджується в роботі, проаналізовані праці філософів (Демокрита, Платона, Аристотеля, Квінтіліана та ін.); педагогів (Ж.-Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці, Ф. Фребеля, М. Монтесорі, О. Декролі, Дж. Локка, К. Ушинського, Л. Шлегер, Є. Тихеевої, С. Русової та ін.); психологів (Ж. Піаже, Л. Виготського, О. Запорожця, М. Поддякова, Л. Венгера, Г. Костюка та ін.) та обґрунтовані концепції і погляди на процес інтелектуального розвитку дитини-дошкільника.

Завданнями розумового виховання на сучасному етапі є формування у дітей нового обсягу знань про навколишні предмети і явища (суспільне життя, працю дорослих, живу й неживу природу тощо) та способи мисленнєвої діяльності – уміння спостерігати, аналізувати, порівнювати, робити прості узагальнення тощо.

У розділі також розглянуто особливості функціонування дошкільних закладів Німеччини та місце інтелектуальної складової у змісті освіти. Пріоритетним завданням у царині інтелектуального розвитку дитини дошкільного віку німецькі педагоги вважають виховання компетентної, свідомої, всебічно розвиненої особистості, яка цілком і повністю відповідає за власні дії та вчинки. Дошкільна освіта має на меті надати

дитині найкращі стартові можливості для подальшого життя та отримання освіти. Важливе педагогічне завдання полягає в тому, щоб не лише доступно подати дітям систематизовані знання, що відображають суттєві зв'язки і залежності явищ дійсності, з якими вони зустрічаються у своєму житті, а й навчити дитину самостійно їх здобувати, засвоювати, систематизувати і використовувати в повсякденній діяльності. Найбільш істотні зрушення в розумовому розвитку дитини є результатом засвоєння не якихось окремих знань і вмінь, а певної системи та загальних форм розумової діяльності, що лежать в її основі.

Для Німеччини, як і для інших розвинених європейських країн, провідними тенденціями розвитку дошкільної освіти виступають розширення мережі дошкільних закладів; орієнтація на планомірну підготовку до навчання у школі; сприяння психологічній адаптації дошкільнят до наступного шкільного життя; розвиток системи психолого-педагогічного та соціально-педагогічного консультування майбутніх та молодих батьків; формування знань, умінь та життєво важливих компетенцій.

Наше дослідження доводить, що в Німеччині спостерігається тенденція подальшого зростання кількості дітей у різних типах дошкільних закладів; дошкільне виховання стає престижним, часто обов'язковим елементом усієї системи освіти у країні; відбувається об'єднання дошкільних закладів із початковою школою і створення специфічних дидактичних комплексів для підготовки дитини до шкільного навчання. Саме з огляду на ці причини сфера інтелектуального розвитку дитини-дошкільника розглядається німецькими вченими та педагогами-практиками як важливий і необхідний компонент загального розвитку особистості. Цей аспект є невід'ємною частиною усіх державних, альтернативних та творчих програм у царині дошкілья. У Німеччині в умовах сьогодення відбувається активний пошук нових, ефективних, гуманних, дитиноцентричних концепцій і програм розвитку дитини дошкільного віку. Особливий акцент поставлено на формування компетенцій особистості та її активну соціалізацію.

У другому розділі – "Теоретичні основи організації інтелектуального розвитку дитини у системі дошкільного виховання Німеччини" – з'ясовано сутність змісту та принципів інтелектуального розвитку дитини в системі німецького дошкілья; проаналізовано чинники інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку; на основі аналізу широкої джерельної бази визначено роль вихователів дошкільних установ у реалізації завдань інтелектуального розвитку особистості.

На підставі аналізу наукових джерел встановлено, що німецькі педагоги-дошкільники обстоюють дитиноцентричний та суспільно-зумовлений підхід до процесу організації інтелектуального розвитку дитини. Для оптимізації шляхів розвитку дитини-дошкільника, зокрема інтелектуального, у німецькому дошкільлі сьогодні широко

використовується ситуаційно-орієнтована концепція, представники якої вважають, що у формуванні змісту, мети, форм та методів навчання дітей дошкільного віку не слід орієнтуватися на наукові дисципліни, що презентують основні галузі наук або певні види людської діяльності, натомість важливо керуватися умовами конкретних ситуацій, окремих вихованців, групи, певної особистості і суспільства вцілому. Дитина повинна вчитися оптимальної поведінки у міру своїх можливостей і без проблем опановувати різні життєві ситуації. Метою і завданнями цієї концепції є розвиток у дітей знань, здібностей, нахилів та формування компетенцій.

Для реалізації завдань інтелектуального розвитку дитини-дошкільника німецькі педагоги звертають увагу на необхідність дотримання цілої низки принципів – основних, вихідних положень, які становлять підґрунтя для розбудови змісту, вибору форм та добору методів у роботі з дитиною дошкільного віку. Серед них найважливішими виступають: принцип наочності, принцип активності, принцип зв'язку з життям, принцип самодіяльності, принцип врахування вікових та індивідуальних особливостей, принцип послідовності, принцип індивідуалізації та диференціації, принцип добровільності навчання.

У розділі також знайшло відображення обґрунтування чинників інтелектуального розвитку в дітей дошкільного віку. Один із найважливіших із них – мовний. Розвиток мовлення (поповнення і активізація словника, виховання фонетичної культури, зв'язного мовлення) – важливий напрям розумового виховання. Пріоритетним аспектом інтелектуального та соціального розвитку дитини дошкільного віку німецькі педагоги вважають формування комунікативних здібностей та спілкування. Суттєвий вплив на інтелектуальний розвиток дитини дошкільного віку, як свідчить наше дослідження, мають оточення, середовище, телебачення тощо.

У дисертаційному дослідженні відображено процес підготовки педагогів-вихователів до роботи в дитячих садках. У сучасних умовах освіта вихователя в Німеччині викликає багато дискусій і перебуває на стадії розвитку. Кожна федеральна земля має різні можливості для підготовки вихователя дошкільного закладу. Цей процес може варіюватися від передпрактики в соціально-педагогічному закладі до закінченої професійної освіти.

У третьому розділі – “Практичні аспекти організації інтелектуального розвитку дитини в дошкільних закладах Німеччини” – проаналізовано методи та засоби інтелектуального розвитку дитини-дошкільника; визначено специфіку диференціації та індивідуалізації інтелектуального розвитку дитини дошкільного віку; окреслені можливості та перспективи творчого використання досвіду

німецької дошкільної педагогіки й освіти в контексті завдань сучасного українського дошкільця.

Для оптимізації роботи німецького дошкільця продукуються програми, які визначають зміст та пріоритетні напрями спільної з дітьми діяльності і відображають усі сфери практичної діяльності педагога. Такі документи формуються Міністерством у справах культури, молоді та спорту кожної землі – основної адміністративної одиниці країни. Над їхньою розробкою працюють провідні фахівці галузі, обов'язковою є фаза апробації в дитячих садках різних типів.

У роботі з дошкільниками в контексті інтелектуального розвитку педагогами всіляко вітаються стихійні ідеї, фантазія і спроби оригінального оформлення ідеї чи діяльності, у яких вихователю відводиться роль партнера, консультанта, товариша. Німецька дошкільна педагогіка послуговується значним арсеналом методів для інтелектуального розвитку дошкільнят: важливим і результативним вважається гра у різних її формах (імпровізації, рольові, фантазійні, дидактичні, рухливі, конструктивні, виробничі ігри; ігри зображувального й творчого характеру тощо); пильна увага приділяється спостереженню; доцільним у роботі щодо інтелектуального розвитку дошкільників виступає також експеримент; особливі вимоги німецькими педагогами ставляться до методично правильного застосування різних дитячих вправ; використовується метод безпосереднього спілкування з навколишнім середовищем та предметами навколишньої дійсності (по-іншому його називають “предметною зустріччю”). У процесі інтелектуального розвитку дитини важливе місце посідають такі дослідницькі методи, як класифікація, ранжування (розташування у певній послідовності), порівняння (наприклад, понять простору і часу). Особливу увагу у роботі з дітьми німецькі педагоги звертають на різноманітні наочні засоби: зображення, моделі, предмети, діапозитиви, малюнки, натуральні об'єкти тощо.

Специфічною і науково-виваженою є робота вихователів з дітьми, що мають особливі потреби – обдарованими дітьми, дітьми-інвалідами, з відхиленнями в емоційно-вольовій сфері та соціальній поведінці, дітьми з соціально занедбаних сімей тощо. Цей аспект німецької дошкільної педагогіки розробляють М. Текстор, П. Тітце, І. Бекер та ін. Означена проблема визначається як інтердисциплінарна і передбачає тісну співпрацю вихователів, психологів, соціальних педагогів, лікарів, батьків, громадськості. Такі діти розглядаються як звичайні, нормальні, здорові, лише з тією заувагою, що іноді потребують додаткової уваги чи допомоги від друзів або дорослих. Це також цілком стосується їхнього розумового розвитку.

німецької дошкільної педагогіки й освіти в контексті завдань сучасного українського дошкілля.

Для оптимізації роботи німецького дошкілля продукуються програми, які визначають зміст та пріоритетні напрями спільної з дітьми діяльності і відображають усі сфери практичної діяльності педагога. Такі документи формуються Міністерством у справах культури, молоді та спорту кожної землі – основної адміністративної одиниці країни. Над їхньою розробкою працюють провідні фахівці галузі, обов'язковою є фаза апробації в дитячих садках різних типів.

У роботі з дошкільниками в контексті інтелектуального розвитку педагогами всіляко вітаються стихійні ідеї, фантазія і спроби оригінального оформлення ідеї чи діяльності, у яких вихователю відводиться роль партнера, консультанта, товариша. Німецька дошкільна педагогіка послуговується значним арсеналом методів для інтелектуального розвитку дошкільнят: важливим і результативним вважається гра у різних її формах (імпровізації, рольові, фантазійні, дидактичні, рухливі, конструктивні, виробничі ігри; ігри зображувального й творчого характеру тощо); пильна увага приділяється спостереженню; доцільним у роботі щодо інтелектуального розвитку дошкільників виступає також експеримент; особливі вимоги німецькими педагогами ставляться до методично правильного застосування різних дитячих вправ; використовується метод безпосереднього спілкування з навколишнім середовищем та предметами навколишньої дійсності (по-іншому його називають “предметною зустріччю”). У процесі інтелектуального розвитку дитини важливе місце посідають такі дослідницькі методи, як класифікація, ранжування (розташування у певній послідовності), порівняння (наприклад, понять простору і часу). Особливу увагу у роботі з дітьми німецькі педагоги звертають на різноманітні наочні засоби: зображення, моделі, предмети, діапозитиви, малюнки, натуральні об'єкти тощо.

Специфічною і науково-виваженою є робота вихователів з дітьми, що мають особливі потреби – обдарованими дітьми, дітьми-інвалідами, з відхиленнями в емоційно-вольовій сфері та соціальній поведінці, дітьми з соціально занедбаних сімей тощо. Цей аспект німецької дошкільної педагогіки розробляють М. Текстор, П. Тітце, І. Бекер та ін. Означена проблема визначається як інтердисциплінарна і передбачає тісну співпрацю вихователів, психологів, соціальних педагогів, лікарів, батьків, громадськості. Такі діти розглядаються як звичайні, нормальні, здорові, лише з тією увагою, що іноді потребують додаткової уваги чи допомоги від друзів або дорослих. Це також цілком стосується їхнього розумового розвитку.

Важливе місце в дошкільних закладах відводиться формуванню груп. Групи часто є гетерогенними, вони складаються із дітей, що мають різні таланти і здібності, в інтелектуальній сфері в тому числі. Німецька дошкільна педагогіка обстоює думку про те, що чим більшою є група, тим простіше можна реалізувати диференціацію, проте складніше здійснити індивідуальний підхід. Для тих дітей, що мають особливі потреби, німецькі педагоги використовують так звані персональні заняття. Вихователь повинен забезпечити простір свободи, у якому дитина почувається захищеною.

З огляду на проведені дослідження та його компаративний характер ми визначили головні напрями удосконалення системи українського дошкільця з урахуванням новітніх досягнень німецьких науковців. Зважаючи на ситуацію тривалої руйнації українського дошкільця, науковці та вихователі-практики апробують нові підходи, концепції, методи та засоби для гармонійного розвитку дитини-дошкільника. Інтелектуальний розвиток особистості в цей період є особливо важливим, а зволікання з розвитком розумових резервів та можливостей може накласти негативний відбиток на майбутнє життя людини.

Сьогодні українські дитячі садки та ясла тяжіють до удрібнення, розвивається приватне дошкільця, модернізуються зміст і форми освітнього процесу в системі дошкільця. Особливого значення набуває формування в дошкільника активно-пізнавального ставлення до світу, уміння успішно орієнтуватися в розмаїтті предметів і явищ, здатності доволно регулювати свою пізнавальну діяльність. Розумовий розвиток дитини розглядається не лише як отримання певного обсягу знань, а як розвиток сприймання, пам'яті, уваги, пізнавальних здібностей, оволодіння способами та прийомами пізнавальної діяльності. Дошкільна освіта трактується сьогодні як дитиноцентрична, із зосередженням на питаннях удосконалення наукових концепцій щодо формування елементарних мислительних навичок у дітей, впевненості у своїх силах, самостійності та незалежності. Центральними також залишаються проблеми розвитку мовленнєвих і комунікативних здібностей дітей; допитливості та ініціативи. При цьому їхнє розв'язання не повинно порушувати безпосередність природного розвитку дитини.

Результати проведеного дослідження уможливають формулювання таких висновків:

1. Аналіз наукової літератури у рамках дослідження дає підстави стверджувати, що ідея раннього розумового розвитку дітей дошкільного віку народилася та розвивалася упродовж усієї історії людства. Інтелектуальний розвиток дитини трактувався філософами, педагогами, психологами у тісному взаємозв'язку зі всіма компонентами всебічного розвитку особистості, у тісній єдності з провідними напрямами діяльності

особистості. Елементи теорії дошкільної педагогіки почали з'являтися ще в рабовласницьку епоху у зв'язку з потребами суспільства на основі набутого досвіду виховання дітей, узагальненого в історії та традиціях.

2. Доробок німецьких вчених І. Бекера, М. Текстора, М. Бергера, Е. Боппа, В. Брецінки, В. Ганса, Й. Кірша, С. Мюллера дав нам можливість спроекувати цілісну картину процесу інтелектуального розвитку дитини дошкільного віку та екстраполювати добути дані на українське дошкілля. Важливими є також наукові положення німецьких педагогів, психологів, лінгвістів, філософів, які визначили науково-методичне підґрунтя інтелектуального розвитку дитини-дошкільника. У роботі з'ясовано роль наукової спадщини Й.-Г. Базедова, К. Гросса, В. Штерна, К. Жозефі, Р. Штайнера, Е. Шмідт-Кольмер та ін.

Розглянуті наукові праці вчених дають нам підстави трактувати інтелектуальний розвиток як здатність цілеспрямовано діяти, раціонально думати й ефективно взаємодіяти з навколишнім світом. Ми відмежуємо його від понять розумового розвитку, виходячи з міркування, що поняття розуму є загальною характеристикою пізнавальних і творчих здібностей, поняття ж інтелекту – відносно стійкою структурою пізнавальних здібностей, тоді як поняття мислення становить процес пізнавальної діяльності.

3. У дослідженні визначені особливості функціонування дошкільних закладів у Німеччині, які зумовлені специфікою адміністративної системи країни (до складу Німеччини входять 16 федеральних земель зі своїми законами, владою, конституцією, проте діють вони у рамках Основного закону країни). Німецька система освіти, зокрема дошкільна, має децентралізований характер управління, що передбачає свободу існування різних навчально-виховних закладів.

Пріоритетним завданням у царині інтелектуального розвитку є виховання компетентної, свідомої, всебічно розвинутої особистості, яка цілком і повністю відповідає за власні дії та вчинки. Характерними тенденціями розвитку системи дошкільного виховання виступає урізноманітнення типів дитячих закладів, особливе місце посідають підготовчі або "нульові" групи, створюються центри короткострокового нагляду за дітьми; діють дитячі садки при підприємствах, церквах; функціонують садки для дітей з малозабезпечених та соціально неблагополучних сімей; розширюється мережа дошкільних закладів для малюків з фізичними вадами та порушеннями психіки.

Початкове, спеціально організоване розумове виховання дитини в рамках дитячого садка виступає фундаментальною базою під час підготовки до шкільного життя. При цьому розумовий розвиток дитини повинен здійснюватися у ході ігрових занять у природній атмосфері. Важливим напрямом діяльності дошкільних закладів є робота над

проектами різноманітної тематичної спрямованості: філософської, геологічної, естетичної, художньої. Німецькі науковці стверджують, що в дитячих садках, на відміну від школи, зміст навчання не може регламентуватися наперед, оскільки він повинен зумовлюватися зацікавленнями дітей.

4. У дисертації проаналізовано пріоритетну концепцію освітньо-виховної діяльності дитячих садків Німеччини – ситуаційно-орієнтовану. Її представники підкреслюють, що у формуванні змісту, мети, форм та методів навчання дітей дошкільного віку не треба орієнтуватися на наукові дисципліни, що презентують основні галузі наук або певні види людської діяльності; а зважати передусім на конкретну ситуацію, окремих вихованців, групи, певної установи та суспільства в цілому. Оптимальна поведінка повинна відповідати можливостям дитини в тій чи іншій ситуації. Базовим у цьому трактуванні є бачення життєвого простору кожної дитини як особливості сфери, яка щоразу змінюється і потребує пристосування дитини до суспільних умов задля реалізації своєї мети, не порушуючи неповторності окремої особистості. Найважливішими принципами, на яких ґрунтується інтелектуальний розвиток дитини-дошкільника є принципи наочності, активності, зв'язку з життям, врахування вікових та індивідуальних особливостей, послідовності, добровільності навчання.

5. Важливими і результативними методами інтелектуального розвитку дитини дошкільного віку вважаються: гра у різних її формах (імпровізації, рольові, фантазійні, дидактичні, рухливі, конструктивні, виробничі ігри; ігри зображувального й творчого характеру тощо); спостереження (як метод діяльності дітей); експеримент (зокрема в роботі над проектами); різні види дитячих вправ; безпосереднє спілкування. У процесі інтелектуального розвитку дитини важливе місце посідають такі дослідницькі методи, як класифікація, ранжування. Особливу увагу німецькі педагоги звертають на використання в роботі з дітьми наочних засобів.

Німецькі педагоги-дошкільники обстоюють позицію дитино-центричного та суспільно-зумовленого підходу у процесі організації інтелектуального розвитку дитини-дошкільника. У дисертації проаналізовані чинники, що сприяють інтелектуальному розвитку дітей: мова, спілкування, оточення, середовище, телебачення тощо.

6. Значна увага в роботі німецьких дошкільних закладів звернута на дітей, що мають особливі потреби. Це стосується таких категорій дітей, як обдаровані діти, діти-інваліди, діти із відхиленнями в емоційно-вольовій сфері та соціальній поведінці, діти з соціально-занедбаних сімей, діти-емігранти та ін. Головним у роботі з ними є те, що вони живуть і діють як інші діти лише з тією відмінністю, що іноді потребують додаткової уваги

чи допомоги від друзів або дорослих. Це також цілком стосується їхнього розумового розвитку. Особливі здібності дітей різноаспектні: кмітливість, специфіка пам'яті, особливі естетично-художні нахили (музика, живопис); психомоторні здібності, фізична вправність у спорті, ремісничих видах діяльності; соціальний талант; плануюче передбачення, конструктивне мислення тощо. За таких обставин педагог повинен заохочувати не лише фізичну чи інтелектуальну діяльність, а й процес релаксації.

Дисертаційне дослідження свідчить про особливості роботи з дітьми-інвалідами щодо реалізації завдань їхнього розумового розвитку в дитячих садках Німеччини. Актуальною є проблема широкої інтеграції дітей з особливими потребами в колектив і максимальне їхнє пристосування до умов життя звичайних дітей. Завдання вихователів полягає в залученні усіх методів і засобів для адаптації такої дитини до діяльності.

7. Дослідження довело, що пріоритетні напрями сучасного українського виховання спрямовані на створення та підтримку психолого-педагогічних умов, які б забезпечували повноцінний психічний та соціальний розвиток дитини-дошкільника; орієнтацію освітнього процесу на особистість дитини, її індивідуальні можливості та зацікавлення; підтримку та збереження фізичного й психічного здоров'я; всебічний розвиток дошкільника із залученням усіх можливих ресурсів; створення інноваційного освітнього середовища, у якому кожна дитина матиме змогу жити, діяти, усвідомлювати та формувати власний життєвий досвід.

Розбудова системи дошкільного виховання та освіти в Україні потребує сьогодні нових, виражених, науково обґрунтованих підходів для розв'язання проблеми українського дошкілля, що нагромадилися протягом останніх двох десятиліть. Освітні документи у сфері дошкілля вимагають розробки державних та авторських програм дошкільного виховання, вироблення критеріїв їх експертизи та оцінки на основі психофізичних, соціально-психологічних, педагогічних, гігієнічних вимог, оновлення змісту, форм, методів виховання. Українське дошкілля, як і німецьке, акцентує увагу на інтелектуальному розвитку дитини, усвідомлюючи, що цей напрям розвитку особливо важливий для усього життя людини. Завдання педагога при цьому – активізувати мислення дітей, зробити сприймання і засвоєння матеріалу свідомим. Сьогодні все частіше мова іде про формування компетенцій, а не знань, умінь чи навичок. Раннє їхнє формування, про що свідчить наше дослідження, є особливо доцільним. У системі сучасного українського дошкільного виховання простежуються нові тенденції: організаційно змінюються зміст і форми роботи садків; відбувається інтенсивний пошук нових, нетрадиційних підходів, орієнтирів у роботі з дітьми; кожен дошкільний заклад робить спробу сформувати власну, неповторну виховну систему з орієнтацією на дитиноцентризм.

Основні положення дисертаційного дослідження відображено в таких публікаціях автора:

1. Хало З.П. Вплив комунікації на процес інтелектуального розвитку дитини дошкільного віку / З.П. Хало // Людинознавчі студії : зб. наук. праць Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич : Вимір, 2006. – [Випуск тринадцятий: педагогіка] – С. 135–145.
2. Хало З.П. Дещо про інтелектуальний розвиток дошкільнят у педагогічній спадщині Софії Русової / З.П. Хало // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Шевченка : [серія : Педагогічні науки]. – Чернігів : ЧДПУ, 2006. – Випуск 39. – С. 70.
3. Хало З.П. Зміст та шляхи реалізації завдань інтелектуального розвитку дитини у системі дошкільного виховання / З.П. Хало // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету : [серія : Педагогіка]. Тернопіль, 2006. – №1. – С. 167–172.
4. Хало З.П. Ідея розумового розвитку дітей в історії вітчизняної та світової педагогічної думки / З.П. Хало // Соціалізація особистості : Педагогічні науки : [зб. наук. праць Національного пед. університету ім. М.П.Драгоманова]. – К., 2006. – Т. XXVI. – С. 200–209.
5. Хало З.П. Особливості функціонування системи дошкільної освіти в Німеччині / З.П. Хало // Молодь і ринок. – 2006. – №1(16). – С. 119–122.
6. Хало З.П. До питання про функції та завдання дошкільних закладів в освітній системі Німеччини / З.П. Хало // Наукові записки : Збірник наукових статей національного педуніверситету ім. М. Драгоманова. – Випуск LXIII (63). – К., 2006. – С. 193–198.
7. Хало З.П. Чинники інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку у системі німецького дошкільного виховання / З.П. Хало // Наукові записки : [збірник наукових статей національного педуніверситету ім. М. Драгоманова]. – Випуск LXIV(64). – К., 2006. – С. 225 – 230.
8. Хало З.П. Концепція освітньо-виховної діяльності дитячих садків Німеччини. / З.П. Хало // Молодь і ринок. – 2007. – №8(31). – С. 111–114.
9. Хало З.П. Специфіка та особливості роботи з обдарованими дітьми у системі дошкільного виховання Німеччини / З.П. Хало // Наукові записки : [зб. наук. статей Вінницького державного педагогічного педуніверситету ім. М.Коцюбинського]. [серія : Педагогіка і психологія]. – 2007. – №19. – С. 83–87.
10. Хало З.П. Практика німецьких дошкільних закладів щодо інтелектуального розвитку дитини із відхиленнями в емоційно-

вольовій сфері та соціальній поведінці / З.П. Хало, Т.І. Пантюк // Наукові записки : [збірник наукових статей національного педуніверситету ім. М. Драгоманова]. – Випуск LXIX (69). – К., 2007. – С. 156–163.

11. Хало З.П. Специфіка підготовки педагогів до роботи у дошкільних закладах Німеччини / З.П. Хало : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [„Актуальні проблеми муніципального управління”], (Київ, 15 груд. 2006 р.) / за заг. ред. В.К. Присяжнюка, В.Д. Бакуменка, Т.В. Іванової. – К. : Видавничо-поліграфічний центр академії муніципального управління, 2007. – С. 359–362.
12. Хало З.П. Зарубіжні теорії та концепції дошкільного виховання [навчально-методичний посібн.] / З.П.Хало, Т.І.Пантюк. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2007. – 75 с.
13. Хало З.П. Ігри та завдання для інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку [навчально-методичний посібн.] / З.П.Хало, Т.І. Пантюк. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2007. – 39 с.

АНОТАЦІЯ

Хало З.П. Інтелектуальний розвиток дитини у системі дошкільного виховання Німеччини. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. – Дрогобич, 2009.

У дисертації висвітлено проблему інтелектуального розвитку дитини у системі дошкільного виховання Німеччини. З'ясовано генезу ідеї інтелектуального розвитку дітей у світовій та вітчизняній психолого-педагогічній думці; обґрунтовано особливості функціонування дошкільних закладів Німеччини та місце інтелектуального складника в їхньому змісті освіти. Досліджено теоретичні та практичні засади організації інтелектуального розвитку дитини; проаналізовано чинники інтелектуального розвитку; визначено роль вихователів дошкільних установ у реалізації завдань інтелектуального розвитку особистості. Дисертаційне дослідження визначає можливості творчого використання досвіду німецької дошкільної педагогіки та освіти в контексті завдань сучасного українського дошкільця.

Ключові слова: інтелектуальний розвиток, дошкільця, система дошкільного виховання, дитина, дошкільний діти, вихователі, принципи, методи, зміст, чинники.

АННОТАЦИЯ

Хало З.П. Интеллектуальное развитие ребенка в системе дошкольного воспитания Германии. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франка. – Дрогобыч, 2009.

В диссертации отражена проблема интеллектуального развития ребенка в системе дошкольного воспитания Германии. Раскрыта генеза идеи интеллектуального развития детей в истории мировой и отечественной психолого-педагогичной мысли; обосновано особенности функционирования дошкольных заведений Германии и место интеллектуальной составляющей в их содержании образования. В исследовании освещены теоретические и практические принципы организации интеллектуального развития ребенка; проанализированы факторы интеллектуального развития; определено роль воспитателей дошкольных учреждений в реализации заданий интеллектуального развития личности. Диссертационное исследование определяет возможности творческого использования опыта немецкой дошкольной педагогики и образования в контексте заданий современного украинского дошкольного воспитания.

Ключевые слова: интеллектуальное развитие, система дошкольного воспитания, ребенок, дошкольник, Германия, воспитатели, принципы, методы, содержание, факторы, средства.

SUMMARY

Khalo Z.P. Intellectual development of a child in the system of preschool education in Germany. – Manuscript.

The dissertation for getting a scientific degree of the candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics. – The Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University. – Drohobych, 2009.

The dissertation is devoted to the problem of the intellectual development of a child in Germany.

According to the purpose of our research work such tasks are implemented as: the evolution of the scientific approaches to pedagogical principles of mental education in their historical development: the organization of the process of mental development of a child in the system of preschool education in modern

Germany is analysed; the content, the leading ideas, the basic methods and means of the intellectual development of a child in the system of German preschool education are examined; the specific features of the differentiation and individualization of the intellectual development of a child are determined; the possibility of introduction of the main pedagogical means of the intellectual development of a child in German preschool into practice of modern preschool education in Ukraine is mentioned.

In our work the ideas of intellectual development of a child in the history of the foreign and domestic psychological and pedagogical thought are revealed; the main features of functioning of preschool establishments in Germany and the place of the intellectual component in the content of education are analysed. The prior task in the intellectual development is the education (upbringing) of a competent, conscious and comprehensively developed personality who is fully responsible for his or her own actions and deeds. The characteristic features of the development of the system of preschool education create various types of preschool educational establishments. Preparatory groups and centers of short-term supervision after children (so-called play-groups) are very popular nowadays. Besides there are kindergartens attached to enterprises and churches. Special preschool educational establishments for the physically and mentally handicapped children are maintained. And there are special kindergartens for children from the families of moderate means and socially unlucky families.

In the course of our research work a lot of German sources have been studied and analysed, such as: monographs, state documents, textbooks and scientific-pedagogical books and appliances, pedagogical documents, pedagogical periodicals, sites of network on the Internet, some journals and the works of German scholars, psychologists and sociologists.

A separate chapter of the research work is devoted to the theoretical principles of the organization of the intellectual development of a child in the system of preschool education in Germany. The basic factors of the intellectual development of children of preschool age are analysed. They are as follows: speech, communication, television, environment, etc.; the role of educators in preschool establishments in the realization of the tasks of intellectual development of a personality is determined; the practical aspects of the organization of the intellectual development of a child in German preschool establishments are mentioned; the principles, methods and means of intellectual development of a child at preschool age are defined. The differentiation and individual approach to the intellectual development of a child at preschool age is analysed in our work. Certain possibilities of the creative use of the experience of German preschool pedagogics and education in the context of the tasks of modern preschool in Ukraine and investigated separately.

In the dissertation there are given reasons for application the ideas of Germany preschool pedagogics concerning the intellectual development of a

child in Ukrainian preschool establishments. It is proved that the extension of the system of preschool education in Ukrainian needs new, deliberate approaches that would be able to solve the problem of Ukrainian preschool accumulated for the last two decades. Educational documents in this field require state and authorized programs of preschool education. They also require to work out the criteria of examination and estimation of these programs on the basis of psychophysical, social and psychological, pedagogical, hygienical requirements. At the same time it's necessary to renovate the content, forms and methods of education (upbringing) and development of children at preschool age.

Key words: intellectual development, system of preschool education, preschool child, principles, methods, means, features, educators, physically and mentally handicapped, content, preschool establishments.